

Моника Богданова

**ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ
И КОНСУЛТИРАНЕ НА ДЕЦА
СЪС СПЕЦИФИЧНИ ПОТРЕБНОСТИ**

или

Приказката за грозното пате и черния лебед

Издателство „Авангард Прима“

Моника Богданова

**ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ
НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ПОТРЕБНОСТИ**

или

Приказката за грозното пате и черния лебед

**Издателство „Авангард Прима“
София, 2012**

**Със специална благодарност на
Студентската програма за законодателни проучвания
за информационната подкрепа
и на проф. д-н Яна Рашева-Мерджанова
за методическото ръководство, и подкрепата**

Тази книга не би била факт без финансовата подкрепа на Министерството на образованието, младежта и науката, Фонд "Научни Изследвания", конкурс „Млад учен 2011“ – „Модел за работа с деца с церебрална парализа – структуриране и апробация“, реализиран в партньорство между СУ „Св. Кл. Охридски“ и Специализираната болница за долекуване, продължително лечение и рехабилитация на деца с церебрална парализа "Света София".

© Моника Богданова, автор, 2012, София

рецензент: доц. д-р Димитър Искрев
редактор: Светозар Ненчев
корица: Мина Букурова

ISBN 978-619-160-065-6
Издателство: Авангард Прима

София, 2012

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	4
Първа част	
Детето със специфични потребности – от дефицитите към възможностите	8
Пиктограми, жестомимика и МАКАТОН – мета “речта”, която ни свързва	12
МАКАТОН.....	27
МАКАТОН за бебета	38
Професионално ориентиране и консултиране на деца със специфични потребности – съдържателно-концептуални измерения	60
Подкрепената заетост – не повече подкрепа, отколкото е нужна и не по-малко, отколкото е необходима	98
Втора част	
Законодателно проучване на професионално ориентиране и консултиране на деца с увреждания (Европа и САЩ)	115
България – международната рамка и националните стратегии	292
<i>Анализи и препоръки</i>	302
Добри практики	306
<i>Медико-възпитателен институт “Ajoncs d’Or”, Reppes, Франция</i>	306
<i>Германия - Интеграционен център за церебрална парализа (ICP), Мюнхен</i>	320
<i>Berufsbildungswerk (BBW) – звено за професионално образование</i>	328
Използвана литература	332
Приложения	334
<i>Приложение 1. Препоръки за общуване с хора с увреждания</i>	334
<i>Приложение 2. Бланка за професионално консултиране, ориентиране и диагностициране</i>	336

Предговор

Всички знаем приказката за грозното Пате, което станало красив Лебед. Често обаче по отношение на Детето с увреждане, хората са в ролята на Котката и Кокошката, които смятат, че са най-добрите на Земята. Патето броди само по света, неразбрано и отхвърлено, както и Детето, пред което съществуват редица препятствия. Патето е изоставено, така както и Детето, което родителите не пожелават заради недъг. Или пожелават – и скоро разбират, че са сами срещу всички. Тогава (най-често) майките влизат в ролята на специални пегози, медицински сестри, лекари, логопеди – започват да (се) учат, учейки от Детето, пре-откривайки го.

В тази своя битка те срещат различни хора – такива, които чукат на дърво да не ги настигне подобна съдба и такива, с които да потърсят Пътя. Не винаги го намират (лесно), но си дават сметка, че е важно да се (по-)търси.

Срещата с черния Лебед?

Черният лебед¹ е метафора за хората, които са непредсказуеми, с голямо значение, универсални в своите предложения, неочаквани и с невероятна силно въздействие. Те стимулират развитието и срещата с тях е като тази на сляпо-глухата Хелън Келър с нейната учителка Ан Съливън, благодарение на която печели редица награди и признания.²

Именно в подобни срещи-пътувания всички те (Детето, Родителите, Специалистът) стават ято черни Лебеди, свободни в несвободата си, усещана като липса на възможности и алтернативи за лечение, развитие, подкрепа, грижа...

По данни на Световната здравна организация, процентът на хората със специални нужди варира между 10% и 13% за различните държави, като средно децата със специални потребности са 10% от детското население.

---

¹ Талеб, М. Черният лебед. С., 2009.

² На 14 септември 1964 г. президентът Линдън Джонсън я награждава с президентски медал на Свободата, един от двата най-високо почитани ордени, давани на граждани в САЩ, а през 1965 г. е избрана за член на Националната женска зала на славата в Ню Йорк.

ние”.³ Това е международната статистика. За България такава няма. Често детето с увреждане го застига съдбата на грозното Пате преди (или без да успее) да стане красив Лебед – оставено в специализирана институция с тежък хоспитализъм. Или изоставено символично, в дома си. Или отглеждано от родители, забравили за себе си, насочили всичките си усилия към него. Техният силен страх, свързан с въпроса какво ще се случи ако умрат, кой ще се погрижи за порасналото вече дете (как и дали изобщо), се активира ежедневно. Често родителите срещат финансови трудности, такива свързани с професионалната им реализация, намирането на детска градина и училище, браковете се разпадат...

Но без патос – децата със затруднения нямат нужда нито от съчувствия, нито от състрадателно специално отношение. Специални са всички деца и колкото повече работя, толкова повече си мисля, че ежедневното преоткриване на подходите, методите и Детето са в основата на творчеството и успешното стимулиране на неговото развитие. Пясъкотерапията и мултисензорният подход не са ефективни само при децата с увреждания – те би трябвало да са част от концепцията за работа и развитие на всяко дете.

Тук се налага едно *терминологично уточнение* – дали е дете с увреждане или дете със специални образователни потребности, в неравностойно положение, инвалид? Търси се общоприет термин с цел да няма дискриминация, да се дават равни шансове. Лакан е казал: „Нещата са в думите” – и те са важни, а говорейки за деца с проблеми е важно и как се казва. Приемам като понятие „дете със специфични потребности”, въпреки че и то не е съвсем точно.⁴

Във всички случаи, необходимо е разработването на специални методики както за обучение на децата със специфични потребности, така и за определяне вида специално образование – под каква форма да бъде то, чрез какви подходи, методи. Спорът специализирани училища или интеграция, включване вече се връща отново в началото – страни, които имат традиции изразяват съмнения по отношение на лозунга: „Интеграцията е

---

³ Доклад, достъпен на сайта на държавната агенция за закрила на детето <http://www.cis-sacp.government.bg/sacp/issues/Analiz-uvrejdania.doc>

⁴ Преди години трябваше да се измисли термин, който да замени „глухи”. Оказа се, че самите хора с увреден слух говорят за себе си като за глухи, за тях това не е обидно – да, те не чуват. В този смисъл – увреждането е факт, независимо дали е физическо или ментално. И то по-добре замества старото „сакат”, „кьопав” или „халипав”. Промяната в отношението ще доведе до промяна в (общоприетото) адресиране.

важна за всяко дете!”. Да, но не на всяка цена, не във всеки случай.⁵

Важен е и въпросът за диагностицирането – така наречените IQ тестове не са сигурен начин за определяне както посоката на работа с Детето, така и на нуждата от специално образование. Затруднения в обучението имат деца както с ниски, така и с типични за възрастта равнища на коефициент на интелигентност. Както е известно и че деца с високи стойности на IQ също често срещат трудности. Тези вариации могат да се дължат на различни причини – стрес, дезадаптация, специфична комуникация и т.н.

Една от възможностите за децата с различни затруднения да бъдат свободни, да усещат, че нещо зависи и от тях, че са полезни, изпитвайки удоволствие и удовлетворение от това, което правят е развитието на ефективна система за професионално ориентиране и консултиране (наричано още и образование за развиване на възможностите). Професионалното реализиране на процеса изисква да се имат предвид спецификите на заболяването, как диагнозата се свързва с актуалното състояние на детето (младежа), но и какви са Желанията, способностите, уменията, въпреки ограниченията на болестта. Механизъм за това е *адаптацията на пиктограми, жестове, на идеята за МАКАТОН* – мета „речта”, която изгражда мост и прави възможно общуването.

В тази книга намират среща (надявам се) две (често пъти) различни гледни точки – на статистиката (на системата) и на човешкото разбиране за проблема. Работните ми посещения в страни като Франция и Германия (където младежи и с много тежки заболявания са включени в производствен процес) са още един стимул по посока убедеността ми, че за България е необходимо изграждане на система и усилия на различни нива в това поле. Частта „Добри практики” е резултат от специализацията ми в споменатите държави, която беше ползотворна, благодарение на *Morgane Doreau*, технически възпитател (*éducateur technique*) в Медико-възпитателен институт “*Ajongs d’Or*”, Rennes, Франция и *Matthias Dueffert*, Директор на училище за деца с умствено изоставане, Зенден, Германия. Тяхното гостоприемство, съдействие и съ-участие в споделянето на опити, практики, подходи, знание, дългите дебати провокираха търсенето и подклаждаха ентузиазма. Партньорството ни е доказателство, че разстоянията нямат значение, а межкултурните различия са чар. За тях (а и не само) хората с увреждания са ресурс, за който не се изисква особена инвестиция, а по-скоро *промяна в мисленето и развитие на (работещата вече) сис-*

---

⁵ Във Франция се създават специализирани училища за деца с аутизъм например. Виж повече на: <http://www.autismeurope.org>

тема. В тези страни специалистите са черните Лебеди, които освен това се забавляват в работата си. Който познава практиката знае за какво говоря.

Надявам се, че тезите в книгата и проведеното законодателно проучване (което обхваща 22 държави), изведените добри практики ще бъдат отправна точка за бъдещи стратегии, а направените анализи и препоръки – начало на градивен диалог между всички субекти в полето на грижата за Деца.